

Висновки

Для оцінки безпечності та ефективності підприємства необхідний комплексний підхід з обчисленням

трьох наданих показників, що сприятиме впровадженню системи менеджменту якості.

За допомогою наведеної схеми

розрахунку можна спрогнозувати безпечність та конкурентоспроможність готової продукції, включаючи підприємства АПК.

Література

1. **Кучерявий В.П.** Урбоекологія. – Львів: Світ, 1999. – 360 с.
2. **Шмандій В.М., Некос В.Ю.** Екологічна безпека. - Харків.: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2008.- 436 с.
3. **Mackler M. Sasha,** Managing Municipal Solid Waste. Adding Value through Energy Recovery. In book: Industrial 4. Ecology of Manufacturing. EARTH ENGINEERING CENTER.

- COLUMBIA UNIVERSITY. 1999. – 18 p.
5. *Sustainable Energy Strategies. Materials for Decision-Makers.* United Nations Publications, New York. 2000. – 234 p.
6. **Phipps Erica.** Pollution Prevention Concepts and Principles. Introductory Pollution Prevention Materials. National Pollution Prevention Center for Higher Education, November 1995, - 18 p.

УДК 338.432:631.95

Розвиток світового ринку молока в існуючому конкурентному середовищі

Анотація. Проаналізовано основні проблеми і тенденції функціонування та розвитку світового ринку молока і молочних продуктів в умовах існуючого конкурентного середовища. Зважаючи на структури розподілу виробництва молока, його споживання та експорту спрогнозовано можливі напрями розвитку ринку.

Ключові слова: конкурентне середовище, конкурентоспроможність, молочне скотарство, продуктивність, ринок молока.

Развитие мирового рынка молока в существующей конкурентной среде. ЕМЦЕВ В.И.

Аннотация. Выявлены основные проблемы и тенденции функционирования и развития мирового рынка молока и молочных продуктов в условиях существующей конкурентной среды. На основе анализа распределения производства молока, его потребления и экспорта спрогнозированы возможные направления развития данного рынка.

Ключевые слова: конкурентная среда, конкурентоспособность, молочное скотоводство, продуктивность, рынок молока.

Functioning trends of world milk market in competitive environment. YEMTSEV V.I, PH.D., associate professor NUBiP

Abstract. The basic problems and trends of functioning and development of the global market of milk and milk products in competitive environment are detected. By analyzing the distribution of milk production, its consumption and exports, possible development of the market is predicted.

Key words: competitive environment, competitiveness, dairy cattle, productivity, market of milk.

В.Ємцев, докт. екон. наук
Національний університет біоресурсів і природокористування

Продовольча безпека першочергова складова загальноекономічної безпеки і розглядається як важлива умова економічної незалежності та соціальної і політич-

ної стабільності всередині будь-якої країни. Саме тому існує об'єктивна необхідність проведення комплексних досліджень щодо вивчення особливостей функціонування світового ринку молока і молочної продукції як важливих елементів продовольчої безпеки будь-якої країни.

У працях повідних вітчизняних учених (О.Г. Білорус, В.І. Власов, В.Я. Месель-Веселяк, І.А. Микитенко, Б.Й. Пасхавер, М.К. Пархомець, П.Т. Саблук, В.П. Ситник та інших [1-9]) широко висвітлені питання, пов'язані з глобалізацією світової економіки і проблеми забезпечен-

Таблиця 1
Динаміка світового виробництва молока та частки України в ньому, %% [11,12,13]

	1990	1995	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2014 до1990 %
Світове виробництво молока, млн. т	542,5	539,1	579,1	629,1	720,9	727,1	753,9	784	797	147,1
Населення, млн.	5321	5836	6074	6476	6801	6946	7023	7101	7179	137,2
Споживання л/душу населення в рік	99,8	92	95,3	97,1	106	104,6	107,3	110,4	111,0	110
Виробництво молока в Україні, млн. т	24,5	17,3	12,7	13,7	11,2	11,1	11,4	11,48	11,23	45,8
Населення, млн.	51,84	51,73	49,43	47,3	45,9	45,7	45,6	45,5	45,4	87,5
Споживання л/душу населення в рік	472	334,3	256,9	289,6	244	243,4	250,0	252,3	247,3	52,3
Частка України у світовому виробництві молока, %	4,51	3,21	2,19	2,17	1,55	1,52	1,51	1,46	1,41	31,3

ня населення світу харчовими продуктами, зокрема молоком. Однак потребують подальшого дослідження проблеми функціонування світового ринку молока в умовах динамічних змін конкурентного середовища.

Мета дослідження полягає у визначенні основних проблем і тенденцій функціонування та розвитку світового ринку молока та молочних продуктів.

Виробництво молочної продукції залишається одним із важливих секторів світового агробізнесу, який постійно розвивається. За останні 25 років світове молочне виробництво стабільно збільшувалося - у середньому на 2-4% у рік. (табл.1) [10].

Водночас за роки незалежності частка України у світовому поголів'ї ВРХ знизилась з 1,7% у 1990 р до 0,32% у 2013 р., тобто майже у 6 разів. При цьому вітчиз-

няна молочна галузь значно погіршила свої позиції і на світовому ринку: якщо у 1990 р. частка України у світовому виробництві молока сягала 4,51% і країна перебувала на п'ятому місці у світовому рейтингу, то зараз займає лише 11 позицію з часткою — 1,41% (табл.1).

Структуру світового виробництва по країнах-виробниках молока представлено на рис 1.

Якщо розглядати окремо кожну країну, яка займається виробництвом молока, то найбільший виробником серед них є Індія (близько 137 млн. т молока та молочних продуктів). При цьому практично вся вироблена продукція споживається усередині країни. Основними факторами збільшення в останні роки обсягів виробництва молока в цій країні є зростання кількості населення країни і підвищення рівня його доходів. Також виробництво молока істотно зросло завдяки розвитку кооперативів, які займаються молочним скотарством, збільшенню поголів'я корів у чередах і виробництва кормів. Так, у 2014 р. по виробництву кормів Індія ввійшла в шістку світових лідерів. При цьому країна не лише стала повністю

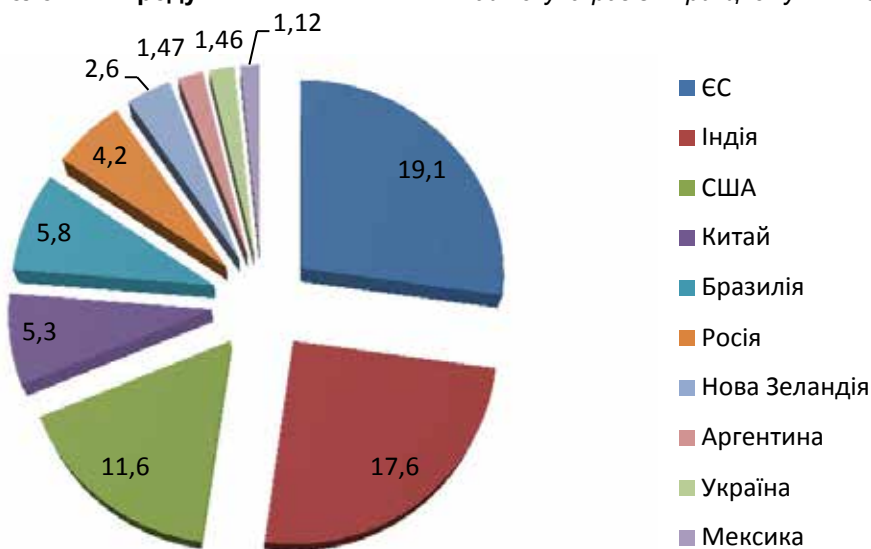

Рис.1. Структура світового виробництва молока в 2013 р, %% [11]

забезпечувати себе молокопродуктами харчування, але також стрімко розвивається в овочівництві, рибному господарстві, післязбиральній обробці сільськогосподарської продукції й інтенсифікації заготівлі й переробки продукції.

Друге місце займають США — близько 94 млн т., третє — Китай — понад 40 млн т. Четверте й п'яте місця займають Бразилія й Росія, причому Росія виявилася на сході нижче, оскільки виробляє близько 31 млн. тонн молока, тоді як Бразилія — більше 33 млн. т [11,12]. В Україні виробництво молока у 2014 р. становило 11,23 млн.т (табл.1).

При цьому необхідно відмітити, що ТОП-10 країн виробників молока виробили у 2013 році близько 60% світового обсягу, що вказує на нерівномірний його розподіл між країнами й регіонами. Значна частка ТОП-10 країн — у світовому виробництві молока забезпечується високим рівнем продуктивності худоби в цих країнах (рис. 2).

До ТОП- 5 найбільших компаній у світовій молочній промисловості увійшли [14]:

1. **Nestle, (Швейцарія).** Швейцарська компанія - найбільший у світі виробник харчових продуктів. Її заснував хімік і фармацевт Анрі Нестле в 1866 році. Основні молочні бренди: Nestle, Nido, Nespray, Ninho, Carnation, Milkmai та інші.

2. **Danone, (Франція).** Французька компанія, заснована в 1919 році. Основні напрями діяльності компанії - молочні продукти, дитяче харчування й мінеральна вода. Молочна продукція компанії випускається під такими відомими марками як Danone, Activia, Actimel, Danissimo.

3. **Lactalis (Parmalat), (Франція).** Міжнародний французький приватний молочний концерн, створений у 1933 році родиною Бенье. Штаб-квартира розташована у Франції в місті Лаваль. Присутній у 148 країнах світу, лідируюча компанія по випуску сиру в Європі. Основні бренди: TM President (молоко й масло), Galbani (сир), Sorrento (сир), Precious (сир).

4. **Fonterra, (Нова Зеландія).** Новозеландський молочний гігант Fonterra, заснований у 2001 році.

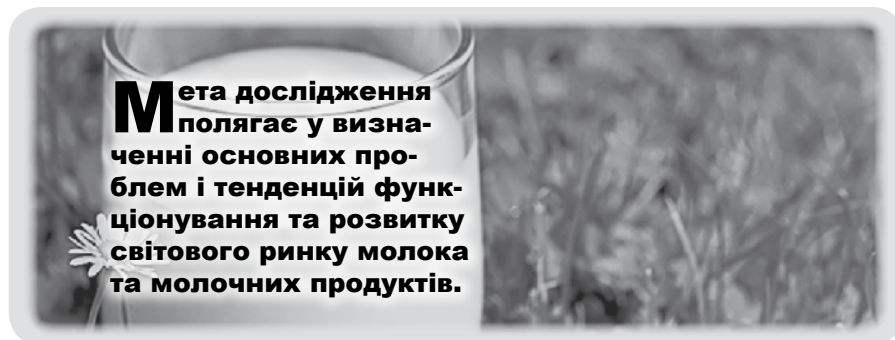
Широко відомі бренди компанії: Anchor (масло й молоко), Mainland (сирна продукція), Tip Top (морозиво), йогурти Yoghurt-2-Go, Calciyum, De Winkel, Fresh and Fruity, Metchnikoff та інші бренди.

5. **Friesland Campina, (Нідерланди).** Найбільший голландський молочний кооператив. Основні бренди: Friesche Vlag (молоко), Chocomel (молоко), Fristi (молоко), Campina (йогурти), Optiwell (йогурти).

Як свідчать результати дослідження в середньому на душу насе-

л/рік. На другому місці перебувають європейські країни, (29% світового обсягу молочної продукції з річним споживанням 280,3 л/рік на душу населення). Третє місце займають країни Північної Америки - 13% з річним рівнем споживання 274 л/рік.

За результатами дослідження світовим лідером за споживанням молока на душу населення є Фінляндія - близько 350 л/рік. У світі мало країн з таким рівнем споживання. У Європі - це німці, скандинави,

лення у світі виробляється близько 110 л/рік молока. При цьому значення цього показника збільшилось на 10% проти 1990 р., Однак для розвинених країн цей рівень становить у середньому близько 240 л/рік, а в країнах, що розвиваються – 7 л/рік. В Україні цей показник у 2014 р. був 247,1 л/рік, проти 472 л/рік у 1990 р., тобто зменшився на 47,7% (табл.1).

Змінюється даний показник і за регіонами планети: у Європі він становить 280,3 л/душу населення в рік, Північній Америці – 274, Океанії – 255, Південній Америці – 175,2, Азії – 73,1, Африці 49,7 відповідно.

За оцінками експертів, населення планети до 2050 року може досягти близько 9 млрд. Тому щоб зберегти нинішній рівень споживання молока на душу населення й задовольнити зростаючі потреби населення в молоці, його світове виробництво у найближчі 30 років повинно збільшитися на 36% і досягти 1080 млн т [11,12].

Серед регіонів споживання молока розподілилося у такий спосіб. Найбільшу кількість від загального світового обсягу молока споживають в Азії – 39%, проте на душу населення там припадає всього 67

білоруси, латиші. В Азії - туркмени, казахи. На цьому ж рівні тримається споживання молока й в Австралії [11,12,15]. Кожен українець споживає 247 л/рік., що проти 1990 р. менше на 68,7% (табл.1).

У Росії цей показник - близько 250 л/рік на людину. Найменше споживають молока в Китаї – не більше 30 л/рік. Водночас обидві країни стабільно є провідними імпортерами молочної продукції – 5,7 і 7,9% відповідно, за ними ідуть Алжир, Саудівська Аравія й Мексика – по 5%. [11,12,15]

Найбільшим експортером молока у світі є Нова Зеландія, частка якої досягає більше 30,0% світового ринку. За нею в рейтингу ЄС-28 – 22,7%. Третє місце займає Австралія – 8,4%, четверте – США – 7,9%. Однак, як і раніше, основні експортери молочної продукції на світовому ринку ЄС і Нова Зеландія, частка яких у середньому за 3 роки становила 56%. [11,12,15]

Результати дослідження свідчать, що світові лідерами з імпорту молока та молочних продуктів є Китай (7,9%), Росія (5,7%, причому велику кількість молока, особливо сухого, РФ імпортує з Білорусії), Саудівська

Аравія, Алжир і Мексика (по 5-6%). 2014 рік був досить успішним для головних експортерів молока, а саме Нової Зеландії, Євросоюзу і Австралії, але надалі світовий ринок молока буде відчувати вплив відразу трьох факторів існуючого конкурентного середовища.

Так, зокрема, Китай припинив агресивні закупівлі молока та молочних продуктів на світовому ринку, тому що нагромадив достатні обсяги продовольчих запасів (у 2014 р. Китай став другим за обсягами імпорту молока зі США).

Зумовила зростання напруги на світовому ринку молока і геополітична ситуація у відношеннях між Росією й Україною, яка призвела до зниження експорту до Росії, відносно якої були введені економічні санкції. Введені Росією у серпні 2014 р. антисанкції на імпорт продовольства також негативно вплинули на очікуваний рівень експорту молока з ЄС. [15]

Нагадаємо, що до введення антисанкцій з боку РФ частка імпортової продукції у загальній місткості російського молочного ринку становила (%) близько 50 по сирах, 37 по вершковому маслу й 32 - по сухому молоку [15]. Спроби переорієнтувати канали імпорту молочної продукції призвели до зменшення відповідних обсягів імпорту. Так, наприклад, ринок сирів - найбільш залежний від імпорту із країн санкційного списку - знизився на 22%. У 2015 р. місткість російського молочного ринку, імовірно, продовжить скорочуватися. Позначитися певною мірою може також девальвація рубля, яка вже істотно подіяла на рівні конкурентоспроможності імпортової молочної продукції на внутрішньому ринку Росії.

Вплив цього фактора також призвів до падіння світових цін на молоко у 2014 р. більше ніж на 50%. Так, якщо на початку року експортні відвантаження молока та молочних продуктів із США досягли рекордного рівня, то друге півріччя було несприятливим. Порівняння показників експорту молочних продуктів у вересні 2014 р. року з аналогічним періодом 2013 р. свідчать про те, що рівень продажу масла знизився на 79%, знежиреного сухого молока - на 29%, сухої сироватки - на 13%,

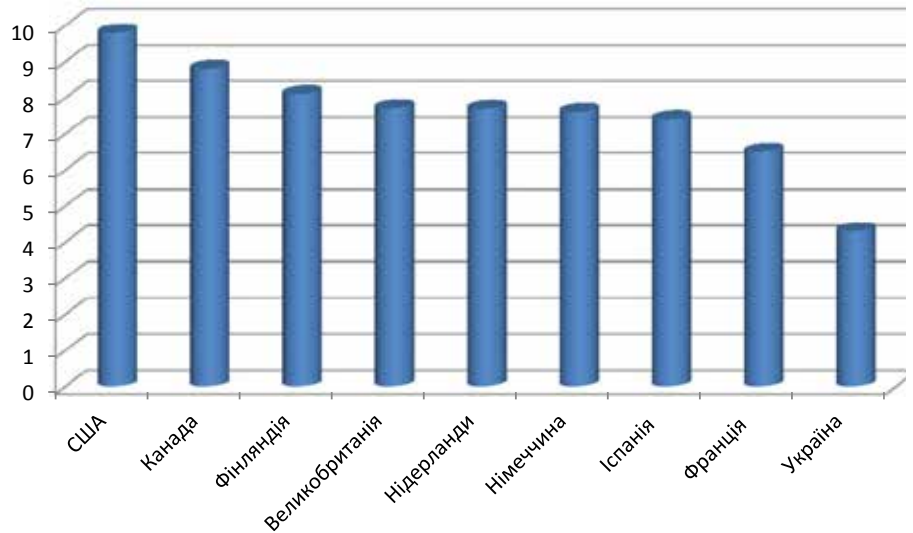

Рис.2. Середня продуктивність однієї корови по країнах, л/рік [11,12]

концентрованого білка із сироватки - на 19% відповідно. І хоча світовий експорт сиру порівняно з вереснем 2013 р., збільшився на 9%, однак при цьому різко зменшилась кількість нових замовлень на поставку цього виду молочної продукції. Прогнозуючи подальший розвиток подій експерти розходяться в оцінках того, наскільки ситуація на світовому молочному ринку буде важкою, але одностайно не обіцяють для виробників значних успіхів протягом року. Так, Міністерство сільського господарства США (USDA) прогнозує у 2015 році підвищення рівня виробництва молока на 3%, пов'язуючи прогноз з проведенням виробниками молока закупівлі нових високопродуктивних порід корів, низькими цінами на корми й збільшенням надою на одну корову. Однак, на думку виробників молока, ціни на молоко залишаться на низькому рівні, що не буде сприяти збільшенню його виробництва. Таким чином, прогноз щодо 3%-ного зростання виробництва може виявитись завищеним [15].

Під сумнівом залишається й

рівень експорту наступного року. Наприклад, ціни на молоко в Новій Зеландії перебувають на рівні 2010 року. Також різке падіння вартості молока спостерігалось у 18 з 28 країн ЄС. Єврокомісія змушена, зокрема, виплачувати компенсації європейським фермерам у зв'язку з тим, що вони зазнають збитків через зниження закупівельних цін, яке у свою чергу пов'язане з надвиробництвом внаслідок уведення російського ембарго на сільгоспродукцію. З цього можна спрогнозувати, що під впливом вищенаведених факторів загальносвітові ціни на молоко продовжать знижуватися у 2015 році.

Проте, за прогнозами експертів, уже в 2015 році загальна вартість світового молочного ринку може зрости до 500 млрд. доларів [15].

Найбільше зростання виробництва молока у світі очікується в азіатському регіоні. Так, виробництво молока в Індії збільшиться на 6,8 млн. т до 145 млн. т. Крім того, очікується підвищення виробництва молока в Пакистані, Туреччині, Республіці Корея [15].

В Африці зростання виробництва молока очікується в Єгипті й Марокко.

Зростання доходів населення й попит на міжнародному ринку позитивно впливають на зростання виробництва молока в ряді країн Латинської Америки й Карибського басейну.

У Бразилії, Чилі, Колумбії, Еквадорі, Парагваї й Уругваї прогнози на виробництво молока позитивні завдяки впровадженню передових технологій, зростанню генетичного потенціалу тварин й належному стану пасовищ. У цілому, на Азію, Латинську Америку й країни Карибського басейну припадає більша частина прогнозованого зростання світового виробництва молока у 2015 р, при обмеженому

рості виробництва в інших регіонах.

Висновки.

Виявлені в ході дослідження фактори існуючого конкурентного середовища істотно позначаються на загальносвітовій тенденції щодо збільшення обсягів виробництва, експорту та споживання молока і молочних продуктів на душу населення. На відміну від загальносвітової тенденції до зростання обсягів виробництва молока, в Україні його виробництво невпинно скорочується, в результаті чого країна втрачає свої позиції на світовому ринку молока, тому стратегічним напрямом розвитку має бути вдосконалення молочної галузі за рахунок:

створення інтегрованих агропромислових формувань для забезпечення повного циклу «селекцій-

но-племінна справа - виробництво молока та м'яса - переробка - реалізація готової продукції» та підвищення рівня організації управління на основі спеціалізації і кооперації;

відродження і розвитку селекційно-племінної, генетичної роботи, підвищення ролі племінних заводів, племінних господарств, племінних ферм, кращого використання існуючого генофонду племінного тваринництва країни;

забезпечення високоякісної кормової бази, на основі прогресивних технологій заготівлі і зберігання кормів, з пріоритетом розв'язання білкової проблеми та забезпечення розвитку інтенсивних і ресурсозберігаючих технологій, спрямованих на виробництво якісної і конкурентоспроможної молочної продукції.

Література

1. **Белорус О.Г.** *Экономическая система глобализма.* – К., 2003.– 390 с.
2. **Власов В.І., Лисак М.А.** *Шляхи подолання глобальної продовольчої кризи // Економіка АПК.– 2011.– №4.– С. 138–141.*
3. **Власов В.І.** *Тенденції та проблеми глобальних процесів у світовій продовольчій сфері // Економіка України.– 2006.– №3 (532).– С. 75–80.*
4. **Месель-Веселяк В.Я.** *Підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору економіки України // Економіка АПК.– 2007.– №12.– С.8-14;*
5. **Микитенко І.А.** *Аграрний сектор України за умов становлення нової соціально-економічної системи - глобалізму // Економіка АПК, - 2009.– №2.– С. 29-35.*
6. **Пархомець М. К.** *Організаційно-економічні основи розвитку молокопродуктового підкомплексу в ринкових умовах: монографія.– Тернопіль: Економічна думка, 2005.– 345 с.*
7. **Пасхавер Б.** *Сучасний стан продовольчої безпеки // Економіка України.– 2006.– №4.– С. 43-50.*
8. **Саблук П.Т.** *Экономические основы продовольственной безопасности стран мира // Економіка АПК.– 2008.– №8.– С. 21–25.*
9. **Ситник В.П.** *Трансформація АПК України в ринкові умови: моногр. - К., 2002. -517*
10. **Hemme T., Uddin M., Ndambi A.** *Benchmarking Cost of Milk Production in 46 Countries // Journal of Reviews on Global Economics.- 2014.– №3.– P. 254–270.*
11. [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://www.fao.org/prodauction/>
12. *Статистичний щорічник України. 2013 год.* [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
13. *Статистичний збірник «Сільське господарство України» за 2013 рік* [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
14. *Топ-5 крупнейших производителей молочной продукции* [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://www.rabobank.html>
15. *Світовий ринок молока* [Електронний ресурс]. <http://www.dairynews.ru.html>

